

Нина Даскаловска

**УСВОЈУВАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ
ПОИМИ, ПРОЦЕСИ И СТРАТЕГИИ**

Штип, 2021

Нина Даскаловска
УСВОЈУВАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ: ПОИМИ,
ПРОЦЕСИ И СТРАТЕГИИ

Автор:
Нина Даскаловска
УСВОЈУВАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ: ПОИМИ, ПРОЦЕСИ И СТРАТЕГИИ

Рецензенти:
Виолета Димова
Билјана Ивановска

Лектор:
Ранко Младеноски

Уредник:
Нина Даскаловска

Техничко уредување:
Нина Даскаловска

Издавач:
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Објавено во е-библиотека:
<https://e-lib.ugd.edu.mk>

DOI: <https://www.doi.org/10.46763/9786082448046>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37.091.3:811'243'373

ДАСКАЛОВСКА, Нина

Усвојување на вокабуларот поими, процеси и стратегии [Електронски извор] / Нина Даскаловска. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев"-Штип, Факултет за медицински науки, 2021

Начин на пристапување (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/989>. - Текст во PDF формат, содржи 78 стр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.05.2021

ISBN 978-608-244-804-6

COBISS.MK-ID 53997061

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Автор

Нина Даскаловска

**УСВОЈУВАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ: ПОИМИ,
ПРОЦЕСИ И СТРАТЕГИИ**

Штип, 2021

ПРЕДГОВОР

Искусствата на многу изучувачи на странски јазици покажуваат дека усвојувањето на вокабуларот е една од најважните, но и најтешките задачи со кои се соочуваат при учењето на странскиот јазик. Колку и добро да ја совладаат граматиката или да го усовршат изговорот, ако не поседуваат доволен вокабулар не можат да ја развијат својата јазична компетенција и успешно да го користат јазикот во комуникација. Развивањето на четирите јазични вештини во голема мера зависи од вокабуларот кој го поседуваат изучувачите на странскиот јазик. Затоа наставата по странски јазици треба да посвети посебно внимание на усвојувањето на вокабуларот, а наставниците треба да ги знаат основните поими поврзани со вокабуларот, процесите на усвојување на вокабуларот, како и техниките и стратегиите кои може да се користат во наставата и надвор од неа.

Оваа монографија е наменета пред сè за студентите по странски јазик и книжевност на додипломски и последипломски студии кои се подготвуваат да бидат наставници по странски јазик, бидејќи ќе им послужи како дополнителна литература по предметите од областа на методиката на наставата по странски јазик и книжевност и ќе им овозможи подлабоко запознавање со оваа проблематика и успешна примена на стекнатите знаења во практика. Освен тоа, монографијата може да им послужи и на наставниците кои веќе работат во образование за освежување на нивните знаења и поттикнување за поголема примена на техниките и стратегиите за учење на вокабуларот во наставата.

Монографијата се состои од две глави кои обработуваат теоретски прашања во врска со вокабуларот. Во првата глава се разработуваат основните прашања за вокабуларот и процесите на неговото усвојување. Овде ќе стане збор за лексичката компетенција и менталниот лексикон, ќе се дефинираат и ќе се објаснат поимите како што се рецептивно и продуктивно знаење на вокабуларот, експлицитно и имплицитно учење на вокабуларот, инцидентно и интенционално усвојување на вокабуларот.

Втората глава ќе даде осврт на улогата на вокабуларот во досегашните наставни методи, преглед на методите и техниките за учење на вокабулар кои се користат во наставата денес, стратегиите кои може да ги користат учениците при учење на вокабуларот, како и факторите кои влијаат врз усвојувањето на вокабуларот.

СОДРЖИНА

ВОВЕД

1. ОСНОВНИ ПРАШАЊА ЗА ВОКАБУЛАРОТ И ПРОЦЕСИТЕ НА НЕГОВОТО УСВОЈУВАЊЕ

- 1.1. Комуникативна компетенција
- 1.2. Лексичка компетенција
 - 1.2.1. Аспекти на знаење на зборот
 - 1.2.2. Нивоа на знаење на зборот
 - 1.2.3. Модели на лексичка компетенција
- 1.3. Ментален лексикон
 - 1.3.1. Метафори за менталниот лексикон
 - 1.3.2. Истражувања за менталниот лексикон
- 1.4. Рецептивно и продуктивно знаење на вокабуларот
- 1.5. Експлицитно наспроти имплицитно учење на вокабуларот
 - 1.5.1. Дистинкцијата помеѓу експлицитното и имплицитното учење
 - 1.5.2. Улогата на свесноста во учењето на јазикот
 - 1.5.3. Поврзаноста помеѓу експлицитното и имплицитното знаење
- 1.6. Инцидентно наспроти интенционално усвојување на вокабуларот

2. УЛОГАТА НА ВОКАБУЛАРОТ ВО НАСТАВАТА НЕКОГАШ И ДЕНЕС

- 2.1. Застапеноста на вокабуларот во наставните методи
- 2.2. Приоди и активности за интегрирање на вокабуларот во наставата
 - 2.2.1. Приоди кон интегрирање на вокабуларот во наставата
 - 2.2.2. Активности за учење на вокабуларот во рамките на наставата
 - 2.2.2.1. Директно учење на вокабуларот
 - 2.2.3. Селектирање и презентирање на вокабуларот
- 2.3. Стратегии за учење на вокабуларот

ВОВЕД

Учењето на странски јазик опфаќа усвојување на граматиката и на вокабуларот и развивање на четирите јазични вештини – слушање, зборување, читање и пишување. Меѓутоа, за разлика од граматиката која речиси секогаш имала централно место во програмите за учење на јазикот, на вокабуларот не му се посветувало големо внимание. Приодот кон вокабуларот најчесто не бил систематски и не играл голема улога при одредувањето на целите во наставните програми. На вокабуларот најчесто се гледало како на средство за презентирање и илустрирање на другите елементи од јазикот и му било посветувано само делумно внимание (Sinclair & Renouf, 1988: 142). Ваквиот приод потекнува од периодот кога латинскиот јазик бил доминантен во сите сфери на животот и се користел како во усната така и во писмената комуникација. Процедурите за учење на латинскиот јазик, во кои главно место имале анализата на граматиката и реториката, станале модел за учење на странски јазици од 17 до 19 век. Учебниците се состоеле од апстрактни граматички правила, листи на зборови и реченици за превод кои биле конструирани за да го илустрираат граматичкиот систем на јазикот.

За прв пат вокабуларот почнал да се смета како важна компонента во изучувањето на странски јазици во 20-тите и 30-тите години на 20 век, како резултат на истражувањата на познатите лингвисти Харолд Палмер и Мајкл Вест кои довеле до развивање на принципите за контрола на вокабуларот (Richards & Rodgers, 2001: 37). Но, и покрај тоа, со методите и приодите кон изучувањето на јазикот кои се појавиле подоцна претежно се игнорирало значењето на вокабуларот во развивањето на јазичната компетенција кај учениците. Ниту појавата на комуникативните методи во 70-тите години, чија цел била развивање на комуникативната компетенција кај учениците, не довела до позначајни промени во однос на улогата на вокабуларот во наставата по странски јазици. Иако била согледана важноста на вокабуларот, и покрај тврдењата дека „без граматика сосема малку може да се каже, а без вокабулар ништо не може да се каже“ (Wilkins, цитирано во Singleton, 1999: 9), и дека изворните говорители подобро можат да разберат граматички неточна реченица со точен вокабулар отколку граматички точна реченица со неточен вокабулар (Widdowson, 1978: 1-20), сепак вокабуларот останал во подредена улога, бидејќи се сметало дека учениците природно ќе го усвојат вокабуларот преку учество во комуникативни активности (Zimmerman, 1997: 15).

Дури во 80-тите години на 20 век вокабуларот почнува да го добива вниманието што го заслужува, но иако веќе се направени голем број истражувања во однос на потребите на учениците, стратегиите за учење на вокабуларот, како и техниките за предавање и учење на вокабуларот, сепак Парибакт и Веш (Paribakht & Wesche, 1997) укажуваат на фактот дека се потребни уште голем број истражувања во оваа област, бидејќи сè уште не е јасно како учениците го усвојуваат вокабуларот и како е најдобро да се предава. Нејшн (Nation, цитирано во Schmitt, 1998), исто така, истакнува дека сè уште немаме теорија за усвојување на вокабуларот и дека во моментот имаме само општа слика за тоа како би можело усвојувањето на вокабуларот да се случува, но сè уште малку се знае за фазите на усвојување низ кои поминува еден збор. Затоа Меара (Meara, 2002) овој период го нарекува „период на повторно откривање“ на вокабуларот, а не период на развој, бидејќи дури сега се поставуваат прашањата за вокабуларот кои требало да бидат поставени многу одамна и дека постои сериозен недостаток на знаење за менталниот лексикон на лицата кои учат странски јазици.

Кои се најдобрите начини на учење на вокабуларот – тоа е едно од прашањата коишто се предмет на многу дебати и истражувања. Студиите во кои се истражувало усвојувањето на мајчиниот јазик покажале дека децата учат нови зборови со брзо темпо, дека од трето до седмо одделение фондот на зборови се удвојува и дека од трето одделение до завршувањето на средно образование учениците учат по околу 3.000 нови зборови годишно (Nagy et al., 1987: 237). Се поставува прашањето дали тоа може да биде резултат на директно, односно намерно учење на вокабуларот, инцидентно учење од контекст, или комбинација од двата начина. Директните процедури за учење на вокабуларот кои покажале најголем успех се: а) методот на клучни зборови, б) вежби со синоними, в) класифицирање, г) дефинирање и д) пишување реченици. Меѓутоа, иако неколку успешни процедури за учење на вокабуларот се документирани, сепак постои основа за сомневање дека директното учење на зборови може да придонесе за големиот пораст на вокабуларот кој се појавува во погорните одделенија од основното образование. И покрај тоа што директното учење на вокабуларот не може да се отфрли како фактор во развојот на вокабуларот, сепак постоечките докази не го потврдуваат тоа, па тешко може да се одолее на заклучокот дека промените во големината на вокабуларот мора да се резултат на друг начин на усвојување на вокабуларот (Jenkins et al., 1984: 768-9). Неги и Херман (Nagy & Herman, 1987: 33), исто така, истакнуваат дека набљудувањата на часовите покажуваат оти многу малку време се посветува на вокабуларот и дека бројот на зборовите кои може да се покријат со настава може да биде најмногу неколку стотини годишно. Тие сметаат дека иако постојат основани причини да се учат значењата на зборовите на час, сепак е важно да се согледа ограниченоста на наставата. Учењето на одредени зборови на час не може значително да придонесе за зголемување на фондот на зборовите кај учениците. Според тоа, основната хипотеза би била дека најголем број од зборовите децата ги учат инцидентно од контекст додека читаат или слушаат (Nagy et al., 1987: 238).

Извршени се голем број истражувања кои ја потврдуваат тезата дека читањето придонесува за индиректното учење на вокабуларот на мајчиниот јазик (Jenkins et al., 1984; Nagy, et al., 1985; Nagy et al., 1987; Saragi et al., 1978). Крешен (Krashen, 1989, 1993, 2004) тврди дека истото важи и за учење на странски јазик. Тој го базира своето тврдење на хипотезата на инпут која гласи дека разбирливиот инпут може да резултира со усвојување на странскиот јазик ако фокусот е на значењето, а не на формата на пораката. Разбирливиот инпут придонесува за усвојување на јазикот, за несвесно „чувство за точност“ во јазикот, и како основа за негова течна продукција. Со оваа хипотеза, исто така, се тврди дека постојат афективни предуслови за усвојување на јазикот. За да може инпутот да влезе во „механизмот за усвојување на јазикот“, ученикот треба да биде релаксиран и да се смета себеси за потенцијален член на групата која го зборува јазикот (Krashen, во печат).

Иако сè уште постојат мал број истражувања за усвојувањето на вокабуларот преку читање кај странските јазици, сепак со досегашните студии (Cho & Krashen, 1994; Day et al., 1991; Dupuy & Krashen, 1993; Elley & Mangubhai, 1981; Grabe & Stoller, 1997; Hafiz & Tudor, 1989; Horst, 2005; Horst et al., 1998; Horst & Meara, 1999; Pitts et al., 1989; Waring & Takaki, 2003) се потврдува дека учениците можат да научат зборови при читање и се укажува на тоа дека програмите кои вклучуваат екстензивно читање се поефективни отколку систематското учење на вокабуларот со користење на деконтекстуализирани вежби (Paribakht & Wesche, 1997). Пигада и Шмит (Pigada & Schmitt, 2006) истакнуваат дека екстензивното читање се смета за педагошки ефикасен приод, бидејќи две активности – усвојување на вокабулар и читање – се случуваат истовремено. Овој приод го поттикнува автономното учење, им овозможува на учениците да ги среќаваат зборовите во нивниот природен контекст, го зголемува бројот на препознатливите зборови, и теоретски може да резултира со усвојување на вокабулар, што тешко може да се постигне со експлицитно учење во текот на релативно краткиот период кој учениците го поминуваат во училищата.

Нејшн (Nation, 2001: 232) смета дека инцидентното учење од контекст е најважниот од сите извори на учење на вокабуларот и дека „читањето и другите извори

на инпут може да бидат единствената практична опција за подобрување на јазикот надвор од училиштето“, особено во средини каде што јазикот се изучува како странски. Тој, исто така, нагласува дека гледиштето оти учењето на вокабуларот од контекст е противставено на директното, односно намерното учење на вокабуларот е неосновано, бидејќи двете активности треба да бидат комплементарни и секоја од нив да го потпомага учењето кое настанало од другата активност. Според него, добро дизајнирана програма за учење на јазикот треба да има соодветна рамнотежа на активности фокусирани на значењето и активности за директно учење на јазични елементи, со тоа што директното учење да не зазема повеќе од 25% од вкупната програма. Шмит (Schmitt, 2000: 120-121) го дели истото мислење и вели дека за учениците кои учат втор/ странски јазик потребни се и експлицитно и инцидентно учење на јазикот, и тие треба да бидат комплементарни. Најчестите зборови во јазикот треба да се учат експлицитно, додека другите треба да се остават на инцидентното учење од контекст. Заклучокот е дека експлицитното учење е потребно сè додека не се постигне нивото на фонд на зборови што ќе овозможи инцидентно учење преку читање. По голем број истражувачи сметаат дека експлицитната настава, колку и да е добра, не може да придонесе за значително зголемување на вокабуларот и за подобрување на разбирањето при читање и дека „можеби постојат граници на тоа што може да се постигне во училиница без разлика на условите“ (Ellis, 1997: 55). Најголем напредок во остварувањето на тие цели може да се постигне само со зголемување на можностите за инцидентно учење на вокабуларот (Ellis, 1997; Nagy & Herman, 1987).